

робіт покращилися, проте, і кількість торговців людьми і старожитностями також збільшилася в рази, як і їх ефективність і майстерність.

Висновки. Отже, визначено, що країни, які активно співпрацюють та впроваджують спільні стратегії боротьби з цими явищами, зазнають меншої кількості втрат культурної спадщини та меншого фінансування незаконних груп. Це свідчить про те, що координація зусиль на міжнародному рівні є ключовим елементом успішної протидії цим злочинним практикам.

Список використаних джерел:

1. A. Writing Museums and police in Europe join forces to fight illicit trade in artefacts [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/horizon-magazine/museums-and-police-europe-join-forces-fight-illicit-trade-artefacts>
2. J. Blake International Cultural Heritage Law. // Blake J. // Cultural Heritage: Illicit Excavation, Theft, and Trafficking #2. Oxford Scholarship Online, 2015.

УДК 94 (477)

Яна ДЕМБРОВСЬКА,

здобувачка 4 курсу спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03
Історія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Михайленко Г., к.іст.н., доцентка

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНО-ТАТАРСЬКИХ ВІДНОСИН ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОТРИМАНИХ ДАНИХ У ШКІЛЬНИЙ КУРС ІСТОРІЇ

Анотація. Стаття розглядає проблеми відображення міжетнічних відносин у шкільному курсі історії, зосереджуючись на взаємовідносинах українців із Кримським ханством. Сприйняття інших етносів часто відбувається через призму історичних знань та уявлень, які формуються у

шкільному віці. Висвітлено необхідність окремого дослідження соціальної складової україно-татарських взаємин, що дозволяє відмовитися від стереотипного уявлення про відносини між етносами в минулому.

Ключові слова: *українці, татари, козаки, кримський хан, шкільний курс історії, підручники.*

Дослідження міжетнічних відносин у шкільному курсі історії має велике значення у сучасному світі, оскільки відбиття минулих подій може вплинути на формування уявлень та ставлення до інших народів та культур. Зокрема, розуміння взаємин українців із Кримським ханством допомагає розкрити складні аспекти історії та культури цих регіонів, а також сприяє розвитку толерантності та взаєморозуміння в сучасному суспільстві. Враховуючи актуальні події та конфлікти в регіоні, об'єктивне та комплексне вивчення міжетнічних відносин є надзвичайно важливим для формування громадянського суспільства, збереження історичної пам'яті та запобігання міжетнічним конфліктам.

У статті поставлено за мету охарактеризувати історичні особливості україно-татарських відносин та дослідити впровадження отриманих даних у шкільний курс історії.

Насамперед, слід відзначити, що науковий інтерес до XVIII століття виник у зв'язку зі значним збільшенням у цей період слов'янського населення на землях, що перебували під владою Османської імперії та Кримського ханства (Північне Причорномор'я, Кримський півострів, басейн Дунаю, Кубань тощо) [1]. Перша половина XVIII характеризується погіршенням відносин російської влади одразу з двома впливовими козацькими формуваннями: запорозькою та донською.

Відповідною реакцією на подібну політику стали антиросійські виступи як донських, так і запорізьких козаків. Однак і ті, і інші в кінці-кінців завершилися поразкою та також переходом більшої частини Війська Запорозького Низової та частини донських козаків на територію

Кримського ханства, що, в свою чергу, означало частковий перехід козаків на службу до кримського хана [8, с. 26].

Хоча говорити про козаків, які перейшли у “підданство” кримського хана не зовсім вірно так як кримська або навіть османська адміністрації розуміли можливі негативні наслідки – можливі обоюдні провокації або загострення відносин з московським царем, тому не надто сильно цьому сприяли.

Під час підданства у хана козацькі утворення активно брали участь на боці Криму у численних військових подіях: у російсько-турецьких війнах, експедиціях на Кавказ і Кубань проти адигів і черкесів, а також у набігах на сусідів. Досить цікавими є дані щодо участі запорожців у повстаннях проти хана і міжусобних війнах. Наприклад, у 1727–28 роках калга АділГірей з допомогою ногайців і 2 тисяч запорожців спробував знести хана Менглі Гірея II. За це частину з них було продано в рабство, а деякі козаки, уникаючи переслідувань, заснували Кам’янську Січ у Херсонській області [8, с. 12].

На степовому кордоні утворювалися різноманітні контактні зони, де мова виступала важливим показником міжкультурних взаємин. Високий рівень знання "бусурманської мови" серед козаків був відомий їхнім сучасникам, тому не дивно, що вони часто фігурували як фахівці у справах зносин з південними сусідами. Окрім перекладу, їм часто доручали роль посередників при листуванні, обміні новинами, розвідці та супроводі послів та інших подорожуючих. Наприклад, відбувалося листування між гетьманом І. Мазепою та ногайцями Буджаку, про їхній перехід під владу царя. Після поразки виступу калги-султана Гази Гірея проти хана Девлет Гірея у 1701 році, він намагався втекти до Чигирини та провести переговори з російським двором через посередництво гетьмана [3, с. 159].

Взагалі, іноземці часто служили в Кримському ханстві. Хан Менглі Гірей мав сотню козаків некрасивців як особистий супровід [9, с. 69]. Практика набирати іноземців у якості охорони, особливо з войовничих

народів, відома у світовій історії. Вважалося, що ті, хто безпосередньо залежав від свого "покровителя", найнадійніше гарантують безпеку.

С. Андреева відмічає, що протягом XVIII століття кількість населення з українських земель значно збільшилася в Очаківському степу, а їх зимівники, місця промислів і хутори часто згадувалися аж до берегів Чорного моря [1, с. 110]. Детальніше, при розгляді районів Придунайських степів, де діяла турецька адміністрація (основними опорними пунктами були Акерман, Кілія, Ізмаїл, Рені, Каушани, Бендери), можна стверджувати, що кількість населення з українських земель також там зростала. Протягом XVIII століття зафіксовано значну кількість втікачів, які масово емігрували "цілими сотнями" з поміщицьких господарств через зростання особистої залежності. Багато з них працювали найманими робітниками (аргатами) або поденниками (ренжиперами) у сільському господарстві, рибальстві та інших галузях промисловості [2, с. 246].

Часто зустрічаються в джерелах випадки, коли слов'яни приймали мусульманську віру. Оскільки цілком ясно, що домінуючою релігією в Криму був іслам, а адміністрація примушувала християн до натуралізації, проте багато нових віруючих не мали різниці у правах порівняно з тими, хто народився мусульманином. Часто вони обирали цю релігію з метою отримання більших можливостей.

На період між XVI та серединою XVII століть припадають події, які мають глибоке значення для українців і пов'язані з поняттями "козацтво" та "Національно-визвольна війна українського народу". Тому проблеми, пов'язані з татарськими нападами та іншими подіями того часу, можуть бути особливо чутливими для учнів. З цього приводу важливо зазначити думку І. Колесник, що визначає "періоди-фаворити" у механізмі формування культурної пам'яті та патріотизму. Укладання патріотизму у учнів українських шкіл великою мірою залежить від розгляду "козацької" історії, яка охоплює період XVI – середини XVII століття і часто

розглядається українським суспільством як основний триумф чи його складова [7, с. 20-21].

Під час уроків, присвячених історії Кримського ханства, а також загалом історії Степу до кінця XVIII століття, однією з головних цілей учителя є формування учнівського розуміння кочового або напівкочового способу життя та його залежності від природно-кліматичних умов. Усвідомлення учнями особливостей цього типу господарства дозволить розглядати набіги представників кочових спільнот на осілих сусідів як необхідне явище та запобігати однобокій сприйняттю кримськотатарського народу.

Формування неупередженого сприйняття кримськотатарського народу визначається тим, як учитель акцентує увагу під час викладання історії, особливо враховуючи важливість аспекту оцінки при поданні історичного матеріалу, зокрема щодо набігів на українські етнічні землі.

У деяких підручниках з історії України для восьмого класу, зокрема тих, які створені авторами І. Бурнейком, О. Наумчуком, М. Крижановською, О. Штанько [3], а також В. Власовим [4], звертається увага на тему формування Кримського ханства та його розвитку у XVI – першій половині XVII століття, а також на його вплив на українські землі. Однак у цих підручниках татари розглядаються переважно як один з факторів, що вплинули на формування українського козацтва: «Життя українських земель визначалося ще однією обставиною – спустошливими нападами з Криму. Набіги були зумовлені не тільки близькістю українських земель до войовничих кочовиків...», «Постійна загроза нападу татар змушувала козаків будувати укріплення з дерев – засіки» [4, с. 14, 31].

Історія кримськотатарського народу та кочового світу, а також їх вплив на українські землі, отримала належної уваги в підручниках від авторів О. Гісема, О. Мартинюка [5], Н. Гупана, І. Смагіна, О. Пометун [6], О. Струкевича [11], Г. Швидько, П. Чернобая [12] зосереджено увагу на

окремому параграфі в розділі «Українські землі наприкінці XVI – у першій половині XVII ст.», де відображено основні політичні, економічні та соціальні аспекти розвитку Кримського ханства та причини набігів на сусідні землі.

Загалом, питання історії татар в XVI – на початку XVII століть є одним з найбільш важливих і складних для включення в навчальну програму з історії українських шкіл. Хоча в програмах історії Кримського ханства приділяється мало уваги, метою освіти є виховання не лише патріотизму, а й поваги до інших народів. Це завдання вимагає великої уваги і є одним з найважливіших. Підручники з історії України для середньої школи по-різному підходять до цієї теми. Враховуючи ці фактори, очевидно, що вчителям важливо дотримуватися балансу у викладенні матеріалу з історії України.

Список використаної літератури:

1. Андреева С. Основні напрямки економічних відносин Запорозької Нової Січі з Очаковом. *Гілея*. 2011. № 52. С. 109–115.
2. Бачинська О. Колонізаційна політика Стамбула на Придунайських землях XVIII ст. *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2003. № 3. С. 243–252.
3. Бурнейко І., Наумчук О., Крижановська М., Штанько О. Історія України: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль: Астон, 2016. 296 с.
4. Власов В. Історія України: підручник для 8-го класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза, 2016. 256 с.
5. Гісем О., Мартинюк О. Історія України для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням історії: підручник для 8 класу загальноосвітніх закладів. Харків: Ранок, 2016. 320 с.

6. Гупан Н., Пометун О. Проблеми конструювання змісту шкільної навчальної програми з історії України для 8-го класу. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 3. С. 121–131.

7. Колесник І. І. Історична пам'ять: аналітична модель. Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. *Національна та історична пам'ять*. 2012. № 4. С. 19–30.

8. Мільчев В. Нариси з історії запорозького козацтва XVIII ст. Запоріжжя : Тандем-У, 2009. 108 с.

9. Сень Д. Початковий етап соціальної адаптації козаків-некрасівців на території Кримського ханства: його роль і значення в історії кубанського козацтва (1708 – 1712). *Козацька спадщина*. 2008. №4. С. 61 – 71.

10. Станіславський В. До історії взаємодії Війська Запорозького з Буджацькою Ордою 1699 – 1701. Надчорномор'я у IX ст. д. н.е. – на початку XIX ст. *Студії з історії та археології*. 2008. С. 157 –162.

11. Струкевич О. Історія України: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: Грамота, 2016. 272 с.

12. Швидько Г., Чорнобай П. Історія України: підручник для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза, 2016. 352 с.

УДК 94(447)

Віра ДЕРКАЧЕНКО,

здобувачка 4 курсу спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03
Історія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Михайленко Г., к.іст.н., доцентка

СПРОТИВ ХЕРСОНЦІВ ОКУПАЦІЙНІЙ ВЛАДІ ЯК СИМВОЛ ВОЛЕЛЮБСТВА УКРАЇНЦІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УСНО- ІСТОРИЧНИХ СВДЧЕНЬ)

Анотація. Автор статті зробив спробу охарактеризувати та проаналізувати особливості спротиву росіянам в місті Херсоні під